

**ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ
И НАЧАЛОТО НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВНОСТ**
(Основатели и членове на БКД – участници в събитията)
Габриела Вапцарова, Дарина Илиева – Научен архив БАН

“Русия е водила многобройни войни с Турция. Но нито една не е била така народна в Русия, както днешната. От императора, суверен, добросърдечен, какъвто не е имало никога досега, до последния войник, до последния селянин, всички са готови да пожертват покой, богатство, живот, за да освободят българите от петвековното иго на турците.”

15/27 юни 1877 г. (1)

В поредицата от съдбоносни събития, определящи историческото развитие на българския народ, Руско-турската освободителна война заема особено важно място. На това величаво събитие от най-новата история на България, завършило с подписването на мирния договор в Сан Стефано, е посветена изложбата, организирана от Научния архив на БАН. Експонирани са уникални документи и снимки, по които могат да се проследят отделни епизоди от войната, мирните преговори и първите стъпки в изграждането на младата българска държава.

За настроенята сред българското население и обстановката в навечерието на войната намираме сведения в спомените на Митрополит Климент (Васил Друмев) и в запазените писма на Евлоги Георгиев до Найден Геров. От документите на Българското човеколюбиво настоятелство научаваме за закупуването на дрехи, храни, лекарства, както и за събирането на парични помощи.

Научният архив на БАН представя основно документи за участието на членове на Българското книжовно дружество (БКД) в тези събития. Между тях са свидетелства и грамоти на Кръстьо Мирски, Н.П. и Н.Хр. Палаузови, Петко Р. Славейков и Атанас Илиев за дейността им като преводачи и разузнавачи към командването на руската армия през войната и за граждански заслуги (2); документи за назначаването на Найден Геров, Васил Д. Стоянов и Марко Балабанов като губернатори и вицегубернатори на различни български градове по време и непосредствено след войната (3). В запазени семейни преписки намираме сведения за освобождението на отделни български градове: Тулча, Варна, Свищов, Тетевен, Плевен,

Стара Загора (4). Интерес представлява писмото на Найдено Геров до Евлоги Георгиев със сведения за предварителните руски виждания по мирния договор (5).

Тематично изложбата е допълнена с табла, посветени на договорите от Сан Стефано и Берлин. Новината за разпокъсането на България предизвиква всеобщи протести по българските земи, отправени до Русия и Великите сили (6).

Внимание е отделено и на участието във войната на бъдещия български княз Александър I (7). Показани са оригинални снимки на първите български и руски паметници, чието изграждане започва на Шипка веднага след Освобождението (8).

Представени са документи за дейността на Временното руско управление и изграждащата се българска администрация. Това безспорно е историческа заслуга на Русия спрямо България като продължение на нейната освободителна мисия. Председателят на БКД Марин Дринов е специално командирован от Харковския университет на разположение на канцеларията на княз В.А. Черкасски, ръководител на Временното руско управление (9). По отделни документи можем да проследим дейността на Дринов като вицегубернатор на град София, избран за столица на младата българска държава по негово предложение.

Експонирани са и част от първите нормативни документи, с които се създават основните институции на Третата българска държава: проектът за статута на Българската народна банка с бележки на Марин Дринов (10), както и Указът за учредяване на Държавния съвет. Интересни са словото на княз Ал. М. Дондуков — Корсаков (11), произнесено в Търново, с което представя за обсъждане проекта за Органически устав на бъдещата държава, както и бележките на В.Д. Стоянов по конституцията на Княжеството (12).

Тази богата документална изложба е дело на сътрудниците на Научния архив на БАН и разкрива активното участие на основателите и членовете на БКД в изграждането на младото българско княжество. Тя е посветена на Освобождението на България и за пореден път показва, че прякото участие на българите е заслуга, принос и достойнство на целия народ за извоюване на свободата.

- 1) Из писмо на Марко Балабанов до Ана Балабанова.
- 2) НА БАН, ф. 103к, а.е. 8; ф. 59к, а.е. 13 и ф. 46к, а.е. 7;
- 3) НА БАН, ф. 1к, оп.2, а.е. 1411; ф. 26к, а.е. 17;
- 4) НА БАН, ф. 59к, а.е. 568; ф. 18к, а.е. 50, 75; ф. 11к, оп.3, а.е. 1976;
- 5) НА БАН, ф. 18к, а.е. 10;
- 6) НА БАН, сб. 9, оп.1, а.е. 16; ф. 46к, а.е. 109; ф. 54к, а.е. 355;
ф. 19к, оп. 1, а.е. 2;
- 7) НА БАН, ф. 59к, а.е. 357; ф. 141к, оп.1, а.е. 64;
- 8) НА БАН, ф. 46к, а.е. 327;
- 9) НА БАН, ф. 104к, а.е. 2;
- 10) ЦДИА
- 11) НА БАН, ф. 59к, оп.1, а.е. 343;
- 12) НА БАН, ф. 141к, оп.1, а.е. 63;